

*Юлія Єрмоліна,
здобувач другого рівня вищої освіти
спеціальність 231 Соціальна робота,
ОПП «Соціальна робота.
Соціальна педагогіка. Практична психологія»
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Катерина Ігнатенко**
*Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи
ДЗ «Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка» (м. Полтава)*

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ В ДІЯЛЬНІСТЬ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ

Постановка проблеми. Як показує аналіз, в ході соціально-педагогічної діяльності фахівець з соціальної роботи виконує функцію соціально-педагогічного захисту. Її мета в контексті надзвичайних ситуацій якою є війна, у педагогів виникла необхідність пояснювати дітям, що відбувається, як підтримувати, як не нашкодити, а навпаки – бути корисними дітям, які мають близьких-військовослужбовців.

Виклад основного матеріалу. Саме до такої роботи в рамках реалізації проекту «*Спільна мета. Проект підтримки родин військовослужбовців*» долучилися ми пройшовши навчання онлайн, яке проводить онлайн неурядова організація «Центр інноваційної освіти «Про. Світ» [5]. Мета програми: надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги учасникам навчально-виховного процесу, з метою підвищення рівня обізнаності щодо підтримки дітей, у родині яких є ветерани [4].

В результаті навчання, відповідно до визначення розробників, педагогічні працівники й працівники психологічної служби школи мають краще зрозуміти інструменти та підходи для об'єднання дітей та налагодження між ними конструктивної, толерантної взаємодії, зважаючи на різність їхнього життєвого досвіду, сімейних обставин та з урахуванням індивідуальних і вікових особливостей. Частиною програми є навчання проведенню виховних годин, які будуть спрямовані на підтримку дітей з родин військовослужбовців та обговорення актуальних питань тощо.

Очікувані результати від впровадження програми для дітей:

- підвищення рівня соціальної активності, емоційної стабільності та загального рівня задоволення школою і відносинами з батьками;
- зменшення тривожності, проявів агресії, булінгу, та покращення концентрації.

Вибір освітніх закладів був також обумовлений проектом. Ми співпрацювали з Луганським обласним Інститутом післядипломної педагогічної освіти та громадською організацією «Просвіта», які допомогли нам обрати базою практики Золотівський ліцей, Гірської ВЦА, Луганської області.

Етапи впровадження програми, до яких ми залучилися:

1. Проходження онлайн курсу підвищення кваліфікації «Спільна мета: підтримка родин військовослужбовців». На проходження курсу нам знадобилося 21 година. Після закінчення курсу ми отримали сертифікат про підвищення кваліфікації. Онлайн-курс розроблений з метою підвищення рівня професійної компетентності педагогічних працівників у наданні адаптивної психосоціальної підтримки дітям військовослужбовців у шкільному середовищі під час війни [3]. Курс складається із двох модулів, які послідовно розкривають питання психосоціальної підтримки учнів та педагогів, у родинях яких є військовослужбовці. Формат курсу допоміг цілісно заглибитися в тему через розбір конкретних ситуацій, перегляд відео експертів-практиків, коротку та доступно подану теорію. Вправи, додатки, приклади із життя зробили проходження курсу цікавим і корисним.

2. Вебінар «Незламні, коли разом». Мета нашої участі у вебінарі полягала у підвищенні рівня наших знань щодо формування в учнів вміння надавати підтримку один одному, об'єднуватися задля досягнення спільної мети, що буде укріплювати їхню стресостійкість та витривалість. Протягом вебінару ми ретельно розглянули сценарії проведення заняття для учнів 1-2 класів, 3-4 класів, 5-8 класів, 9-11 класів. Отримали рекомендації щодо проведення занять в режимі онлайн. Демонстрація вправ для кожної вікової категорії учнів. В учасників сформується здатність до: міжособистісної взаємодії, роботи в команді; використання стратегії роботи з учнями, які сприяють розвитку їхньої позитивної самооцінки, Я-ідентичності; формувати спільноту учнів, у якій кожен відчуває себе її частиною; конструктивно та безпечно взаємодіяти з учасниками освітнього процесу.

3. Розробка власних додаткових вправ для занять з дітьми різного віку, яку направлені на формування навичок подолання стресу та технікам само заспокоювання.

4. *Робота у якості помічника соціального педагога-тренера з дітьми 5-8 класів й проведення виховних занять за програмою «Незламні, коли разом».* Заняття проходили у формі інтерактивних ігор, рольових вправ, творчих завдань та групових обговорень дистанційно в режимі онлайн за допомогою платформи Гугл Міт. Це дієвий, багатофункціональний інструмент, який забезпечує інклюзивний підхід і водночас допоміг охопити усіх учнів.

5. Проведення для педагогічного колективу онлайн воркшопу за програмою підвищення кваліфікації «Спільна мета: підтримка родин військовослужбовців».

6. Проведення вхідного й вихідного діагностування перед впровадженням програми та після її проходження. Вихідне діагностування передбачає заповнення

гугл-форми з діагностичними запитаннями. Для контролю прогресу, ми вирішили проводити оцінки стану благополуччя учасників програми до та після кожного місяця занять.

7. Аналіз отриманих результатів дослідження. За основу діагностики ми взяли методику «Модифікована шкала суб'єктивного благополуччя БіБіСі» (The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB) (P. Pontin, M. Schwannauer, S. Tai, & M. Kinderman), адаптація Л. М. Карамушки, К. В. Терещенко, О.В.Креденцер); модифіковану психологами під потреби програми [2].

Для проведення виховних занять з дітьми ми обрали учнів 5-8 класів. Це вік підлітковий, 11-14 років. Вони переживають подвійну «турбулентність» - це складний перехідний вік в психологічному плані, який збігся з тим, що їм доводиться проживати в умовах війни в Україні. Мета занять - допомогти формуванню в учнів уміння надавати підтримку одне одному, об'єднуватися задля досягнення спільної мети, що посилює стресостійкість та витривалість.

Ці заняття не передбачають участі практичного психолога і створені безпосередньо для проведення вчителями. Проте за потребою ми залучали психолога закладу та вчителів, так як краще за них ніхто не знає учнів. Заняття проходили в гарній дружній атмосфері, учні провели гарно час і вийшли з новими корисними знаннями, навичками та бажанням діяти спільно.

Сценарій проведення заняття для учнів 5-8 класів складався з вправ «Валіза підтримки», «Підтримай близьку людину», «Удав», «Відео для однокласника» та рефлексія заняття й вправи «Купони». Мета вправ сприяти створенню позитивної атмосфери в класі, спонукати учнів проаналізувати власні досягнення, формувати вміння підтримувати іншу людину. В ході вправ відбувається знайомство з видами підтримки, механізмами які при цьому працюють й з помилками, яких треба уникати.

Учні побачили наскільки важливо підтримати учнів, яким складно перебувати в невідомості чи переживати втрату. Заняття дозволили набути досвіду надання підтримки, усвідомити емоційні зв'язки між людьми. Звичайно, що дітям сподобався формат заняття, де їм потрібно було підготувати відеоролик для підтримки нового однокласника. Діти з задоволенням знімали відео на власні телефони в притаманній їм манері, але це було дуже приємно почути, слова підтримки, які вони говорили, були щирими й від усього серця.

Також ми додали до виховних занять власні розробки тренінгових вправ. Програма тренінгових вправ об'єднана у три основні модулі: емоційний «світ», стрес та подолання стресу, ресурси на відновлення. Тренінгові вправи мають на меті надати інструменти для подолання складних травмуючих спогадів, навчити стабілізувати свій стан, побудувати комунікацію з близькими людьми, знайти власні опори під час війни. Тренінгові вправи спочатку демонструються тренером, а потім учасники відпрацьовують їх в групах/парах чи індивідуально. Всі інструкції

можна за потребою перенести на презентації й розіслати учасникам, у випадку якщо вони пропустили певні сесії через ті чи інші обставини. Ми не ставили за мету прив'язуватися до презентацій, тим паче, що у багатьох зараз проблеми зі світлом і з інтернетом через відключення електроенергії [1].

Тренінгові вправи розраховані на дітей, віком від 9 до 18 років, а також на дорослих/батьків, які мають запит про допомогу своїм дітям впоратися зі страхами.

Зважаючи на те, що тренінгові теми досить сенситивні та можуть викликати тригери, пропонуються індивідуальні зустрічі з психологом школи за потреби для стабілізації психічного стану тих учасників. Разом з тим, вправи продумані так, щоб пережити травматичний досвід, якщо він був й розпочати травматичне зростання. А потім отримати інструменти для запобігання та/або зменшення наслідків стресу й мати ресурс йти далі.

Після участі у вебінарі «Спільна мета: підтримка родин військовослужбовців» за домовленістю з адміністрацією гімназії було проведено для педагогічного колективу онлайн воркшопи з підвищення кваліфікації. Програма підвищення складається з модулю «У фокусі підтримки – дитина», який є ключовим для розуміння особливих потреб та викликів, з якими стикаються діти, в родині яких є ветерани війни. У цьому модулі розглядаються поняття, що є важливими для взаємодії з такими дітьми, а також визначаються підходи та рекомендації для педагогів, щоб забезпечити структуровану й ефективну підтримку [3].

Запропоновані теми підрозділу «Діти, у родині яких є ветерани війни» акцентують увагу на важливості розуміння контексту, в якому росте дитина, чиї батьки є ветеранами війни, з метою надання їй належної соціальної, емоційної та освітньої підтримки. Важливим було надати розуміння соціальної стигматизації, наслідком якої є формування негативних соціальних стереотипів щодо ветеранів війни та їхніх сімей, що може впливати на їхню взаємодію із соціальним оточенням, зокрема в навчальних закладах. Важливо усвідомлювати, що діти ветеранів можуть стикатися з упередженим ставленням і дискримінацією з боку інших учнів або навіть дорослих.

Нашим «ноу-хау» було розроблення дорожньої карти для вчителя, який працює з дитиною з родини військовослужбовця. Ми розповіли учасникам як важливо визначити специфічні потреби учня, та навчати однокласників толерантності та взаєморозуміння. Формою взаємодії з дітьми в цьому віці залишається гра. Ігри сприяють укріпленню емоційної стійкості учнів, соціалізації та розвитку комунікаційних навичок. А творчі заняття й спільні проекти допомагають дітям виражати свої емоції та сприяють командній роботі та співпраці.

Модуль «Діти, у родині яких є загиблі» охоплює підтримку дітей, які втратили близьких у війні. Основними поняттями є «втрата», «скорбота», «горювання» та «розділена відповідальність». Модуль «Діти, у родині яких є безвісти зниклі» зосереджується на підтримці дітей, які переживають невизначену втрату через

відсутність інформації про долю близьких. Модуль «Діти, у родині яких є військовополонені» фокусується на підтримці дітей, чії близькі перебувають у полоні. Модуль підкреслює особливості статусу військовополоненого, розглядає перелік дій та рекомендацій для надання своєчасної підтримки дітям, що переживають цю ситуацію. Важливо також аналізувати кейси взаємодії з учнями, у родині яких є військовополонені, враховуючи їхні унікальні потреби та переживання. Модуль містить вправи, такі як «Соняшник цінностей» і «План турботи», що сприяють розвитку емоційної стійкості та кращому розумінню своїх цінностей у складних обставинах. Одним з найяскравіших за емоційною забарвленістю став модуль «Іграшка як інструмент підтримки і відновлення», який досліджує роль іграшок, зокрема м'яких, у психосоціалній підтримці дітей у стресових ситуаціях.

Висновки. Отже, шкільне середовище є об'єднувальним для багатьох верств населення і має вплив та ресурси для надання не лише освітніх послуг, а й психосоціалної підтримки, формування комунікаційних навичок, цінностей і світогляду завдяки таким характеристикам, як сталість, системність, багатофункціональність [6].

Впровадження програми соціально-педагогічного захисту дітей у контексті неурядових організацій, зокрема проєкту «Спільна мета: підтримка родин військовослужбовців», продемонструвало ефективність комплексного підходу до роботи з дітьми, що мають близьких-військовослужбовців. Досвід показав, що надання соціально-педагогічної та психологічної допомоги педагогам та учням дозволяє краще розуміти потреби таких дітей, допомагає об'єднувати їх та формувати навички конструктивної взаємодії, толерантності й підтримки.

Список використаних джерел:

1. Діти та війна. Навчання технік зцілення» / Патрік Сміт, Атле Дирегров, Вільям Юле, Львів, 2022 р.
2. Карамушка Л., Терещенко К., Креденцер О. Адаптація на українській вибірці методик «The Modified BBC Subjective Well-being Scale (BBC-SWB)» та «Positive Mental Health Scale (PMH-scale)». *Організаційна психологія. Економічна психологія*, 3-4(27), 2022. С. 85-94. <https://doi.org/10.31108/2.2022.3.27.8>
3. Онлайн-курс «Спільна мета: підтримка родин військовослужбовців» URL:<https://prosvitcenter.org/courses/spilna-meta-pidtrymka-rodynviyskovosluzhbovtiv/> (дата звернення 20.10.2024).
4. Освітня програма підвищення кваліфікації «Незламні, коли разом» URL: <https://prosvitcenter.org> (дата звернення: 18.10. 2024).
5. Петушкова О., Аносова А., Бульковська В., Дєдов О., Китиченко Т., Личак І., Луговська Т., Ошийко Я. Незламні, коли разом: *Збірка сценаріїв проведення виховних занять для учнів різних вікових категорій*. Київ: ГО «Центр інноваційної освіти «Про.Світ», 2024.

6. Центр інноваційної освіти «Про. Світ». URL: <https://prosvitcenter.org> (Дата звернення: 25.10. 2024).

7. Як війна впливає на психічне здоров'я дітей? *World war museum*. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-childrens-mental-health> (дата звернення: 24.10.2024).

*Тетяна Горобей,
здобувач другого рівня вищої освіти,
спеціальності 231 Соціальна робота,
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка (м. Полтава)*

Науковий керівник: **Катерина Ігнатенко**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи,
Луганський національний університет
ім. Тараса Шевченка (м. Полтава)

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ЗАКЛАДАХ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Одним із показників духовно-морального розвитку особистості є ставлення до своєї країни, її духовних та культурних цінностей, до співвітчизників. Зміни, що відбулися в суспільній свідомості за останні роки, невизначеність і суперечливість у питаннях державотворчої ідеологічної доктрини призвели до того, що наше суспільство фактично позбавилося ціннісних орієнтирів, суперечливими стали його духовні й моральні ідеали. Внаслідок цього ціннісні установки молоді формуються багато в чому як агресивні та руйнівні стосовно особистості, родини, держави. Особливої руйнації зазнають патріотичні почуття молодого покоління. У зв'язку з цим виховання патріотизму як духовно-моральної якості студентської молоді, майбутньої інтелектуальної, культурної, політичної, бізнесової еліти України, є сьогодні одним із пріоритетних завдань не тільки у педагогічній науці, але й у процесі державотворення.

Виклад основного матеріалу. Патріотизм – це любов до своєї Батьківщини – України, усвідомлення своєї причетності до неї, переживання разом із нею перемог і проблем [1, с.60]. У сучасному світі патріотичне виховання набуває особливого значення, особливо в умовах глобалізації та швидких соціально-економічних змін. В Україні, де триває боротьба за збереження незалежності, формування патріотичної свідомості молоді стає одним із пріоритетних завдань освітньої системи.

Патріотизм – це не лише любов до Батьківщини, а й готовність захищати її інтереси, дбати про розвиток суспільства, сприяти його прогресу [3, с.42]. Основною метою і завданням патріотичного виховання є формування у молоді почуття гордості